

Михайло Гнатюк,

кандидат мистецтвознавства, доцент,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ)

Mykhailo Hnatiuk,

Candidate of Fine Art, Associate Professor,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)
mykhailo.hnatiuk@pu.if.ua

УДК 688.72
ББК 85.126.7

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ІГРАШКА ЯК ЗАСІБ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО, ТРУДОВОГО І НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

UKRAINIAN FOLK TOY AS A MEANS OF ARTISTIC AND AESTHETIC, LABOR AND NATIONAL EDUCATION

У статті висвітлюються локальні осередки, школи, майстри народної іграшки в Україні. Подана її класифікація за матеріалом виготовлення, функціями та художніми особливостями, образною мовою, що формувалися упродовж століть. Чарівний світ поезії, казковості й метафоричності народної іграшки пробуджує у дітей фантазію, спонукає до творчості. Вона наділена високими художніми якостями й має широкі виховні можливості. Емоційність образів утілених у традиційній іграшці, сприяє широкому її використанню педагогами в художньо-естетичному вихованні дітей, залучення їх до споконвічних глибинних традицій національної культури.

Ключові слова: народна іграшка, художньо-образна мова, традиція, матеріал виготовлення, функції, майстри, виховання.

The article highlights the problems at the local circles of schools, masters of toys in Ukraine. The classification of their material creation, artistic and the language which have been formed for centuries. The charming world of poems and fairy-tales inspires children's fantasy and creativity. It has a great deal of art peculiarities and it has great a qualities. The emotions of the toys which they can be characterized by, help the pedagogues in the esthetic education of children, involving them into ancient traditions of national culture. Making toys in Ukraine is mostly done by masterspotters in such areas as Kosiv, Opishnia, etc. Yavorsk district of Lviv region is famous for its wooden toys. A wound doll (lialka-motanka) is traditional for Ukrainians which has been created by the Polishchuks.

Keywords: National toys, traditions, artistic language, upbringing, masters of school, toy material.

В статье освещаются места расположения, школы, мастера народной игрушки в Украине. Представленная ее классификация по материалу изготовления, функции и художественным особенностям, образности, сформировавшихся на протяжении веков. Волшебный мир поэзии, сказочности и метафоричности народной игрушки пробуждает у детей фантазию, побуждает к творчеству. Она наделена высокими художественными качествами и имеет широкие воспитательные возможности. Эмоциональность образов воплощенных в традиционной игрушке, способствует широкому ее использованию педагогами в художественно-эстетическом воспитании детей, привлечение их к исконным глубинным традициям национальной культуры.

Ключевые слова: народная игрушка, художественно-образный язык, традиция, материал изготовления, функции, мастера, воспитание.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Українська народна іграшка унікальне явище національної культури. Вона зберігає в собі інформацію того середовища й часу в якому була створена. В залежності від виду діяльності, світогляду, вірувань та вмінь їх авторів, іграшки набули тих чи інших смислових характеристик. Поєднуючи в собі різні функції: пізнавальну, розвиваючу, комунікативну, естетичну, ігрову, успадковані й збережені традиційні форми, іграшки є вагомим елементом і засобом навчання та виховання. З їхньою допомогою – це найнеобхідніший спосіб навчання і розваги, без примусу, книг і фахівців. Дитя бавиться – дорослий тішиться: говорить народна мудрість. Ігрові дії виникають насамперед з бажання і власної волі, а значить приносять радість та задоволення. З одного боку вчителю необхідно подавати насичений різноманітними вправами матеріал, а з іншого – викликати цим матеріалом творчі реакції, відчуття, спостереження, думки, рухові форми і дії. Нині є нагальна потреба більш професійного використання народного мистецтва та іграшок у навчально-виховному процесі, але водночас існує проблема їх впровадження у цей процес. Нині існує реальна небезпека втратити народну

іграшку і збитися на манівці, піддаючись спокусливим впливам чужих комп'ютерних програм, в яких подається шкідлива, а то й згубна інформація. Значна частина вихователів дошкільних навчальних закладів, вчителів початкових класів, свого часу мало вивчали, або не вивчали взагалі, художню працю (автентичне народне мистецтво) і художню культуру, традиції художнього ремесла, до яких належать іграшки, а звідси й не розуміння їх ролі та значення для розвитку дитини. Тож проблема вибору відповідних засобів і методів навчання нині актуальна як ніколи. За період існування СРСР у радянських школах намагалися змішувати народне мистецтво різних республік, запроваджували хохломське та городецьке малярство, ляльки-«матрьошки» з Росії та інше не притаманне нашим регіонам. У кожній країні світу є свої традиційні народні іграшки, як і народна педагогіка, народне мистецтво, культура, медицина, які є надбанням нації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Першими в Україні публікаціями про народну іграшку були праці суботівського священика Марка Грушевського (родича історика М. Грушевського) подані в «Киевской старине» (1904 р.) «Дытчи забавы та гры усяки. Зібрани по Чыгырынщыни Кыивской губернии» та в записках НТШ у Львові (1906 р.) «Дитина у звичаях і віруваннях українського народу» [17, с. 246]. З того часу ця тема цікавила в окремих аспектах багатьох дослідників. Значним доробком відзначилися мистецтвознавці Л. Герус [2, 3], О. Найден [17, 18], М. Станкевич [1], актуальні питання порушила етнограф Л. Орел [19].

Народну іграшку з сиру на Гуцульщині досліджували Д. Гоберман [29], М. Грєпиняк [8], М. Гринюк [10], О. Соломченко [21], В. Шухевич [27], М. Яновський [28] та інші. Про розвиток народних промислів і дрібної пластики (забавкарства) на Яворівщині писали: М. Гнатюк [5-7, 9], І. Гургула [4], Б. Жєплинський [13], Б. Стебельський [20], В. Стефак [22], Р. Чугай [25], технологію виготовлення забавок з дерева (візок, скриня, деркач) оздоблених мальованим традиційним орнаментом висвітлювали К. Кавас і Б. Тимків [23]. Важливі відомості про іграшки містить словник з декоративно-прикладного мистецтва за ред. академіка Я. Запасака [12] та мала енциклопедія українського народознавства за ред. професора С. Павлюка [16]. На важливість народного мистецтва, зокрема народної іграшки, для розвитку дитини вказували педагоги М. Стельмахович і Є. Сявавко, роль іграшки у педагогічній традиції народу висвітлювала професор Н. Лисенко [15] та художник В. Задорожний [14]. Актуальні питання збереження і розвитку іграшкарства порушив голова Національної спілки майстрів народного мистецтва О. Шевченко [26] та інші. Чимало професійних художників, скульпторів (Іван Гончар) звертали увагу на своєрідність народного мистецтва, зокрема іграшок і використовували їх у своїй творчості. Художниця Олена Кульчицька замальовувала писанки, іграшки із сиру (курочку, коника) на Гуцульщині, з дерева, глини в м. Яворові, Стара Сіль на Львівщині, ляльки – на Поділлі, в с. Опішному на Полтавщині.

Формування мети статті. Мета статті – висвітлити регіональні особливості створення народних іграшок, розкрити їх роль і значення у вихованні та розвитку дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Народна іграшка є особливим видом художньої творчості. Найдавніші її зразки в Україні – глиняні статуєтки людей, тварин, птахів, знайдені археологами, сягають часів трипільської культури. Вони мали обрядове, ігрове та культове призначення, здавна використовували «хихички», «клевачики», «клепавки», які виконували відповідні функції. За біблійними сюжетами першим лялькарем був Бог. За своєю подобою він зліпив з глини «ляльку» – чоловіка і вдихнув у неї душу. З тих прадавніх часів люди самі намагаються створити щось подібне. Іграшки, перш за все, це витвір мистецтва, художній образ, узагальнене зображення і відтворення життя. Ця специфічна галузь народної культури, педагогіки і народознавства, яка вже багато років є предметом досліджень етнографів, мистецтвознавців, культурологів і педагогів.

Народна іграшка свої форми, сюжети і теми черпає з природи. І не тільки тому, що виконана з природних матеріалів (дерева, соломи, глини), які є екологічно чистими, але й тому, що відповідає формам тварин, птахів, які є джерелом для вивчення і наслідування. Формування українського етносу відбувалося в тісному зв'язку людини з природою і народна іграшка стала посередником між ними. Нажаль сьогодні відходить у небуття народна селянська культура в селах, а з нею і народна іграшка. Її місце займають різні суто технічні засоби, які дозволяють людині відходити від природи та матеріалу. До того ж, нові предмети, техніка, не містять національних ознак, а мають загальноцивілізаційні риси. Як пише О. Найден: «Користування такими речами та його перетворення на певний культ рано чи пізно має призвести до послаблення в людині етнонаціональних та індивідуальних начал і посилення в ній уніфікаційних тенденцій» [24, с. 3]. Він наголошує, що «одним із суттєвих засобів запобігання розвитку останніх є дитяче виховання, основу якого становлять мовний, фольклорний та іграшково-ігровий чинники» [Там же].

Сучасна початкова школа і дитячий садок покликані вирішувати одну із головних проблем педагогіки – це виховання у дітей відчуття причетності до етнонаціональних, родових ціннісних засад і водночас підготовка їх до сприйняття сучасних технічних здобутків людства. Традиційна народна іграшка в міру позбавлена елементів зовнішнього етнографізму (яскравих кольорів, надмірної декорації), який притаманний псевдонародним виробам. Вже своєю образністю, простотою і змістовністю вона близька до витоків національних культурних традицій, генетично пов'язана зі сприйняттям дитини, покликана формувати у неї перші уявлення про світ, його систему координат. У народній іграшці закодована важлива інформація, містяться елементи ментального

характеру, тому гра з нею автоматично створює передумови причетності до національних надбань і разом з мовою, співом колискових, казками, загадками та іншими творами фольклору, закладає в дитині ті підвалини, які стануть опорою в подальшому житті.

Багатство української народної іграшки в її різноманітності: від узагальнено-спрощених, примітивних, архаїчних глиняних, солом'яних, дерев'яних, сирних форм – до дрібної авторської пластики професійних художників і майстрів декоративно-ужиткового мистецтва. Сюжетно-тематичне різноманіття пов'язане насамперед із світоглядно-філософським мисленням авторів, їх психологією творчості і професійними навиками та вміннями. Водночас іграшки характеризують певний вид ремесла, його своєрідність, географію поширення, історичний аспект, обрядові традиції, наявність сировинної бази. Спробу їх класифікувати зробив О. Найден [24, с. 5, 6]. Подаємо її з певними змінами і доповненнями. Найбільш спрощеним і прямолінійним є поділ іграшок на дві групи:

- іграшки наділені пластичними, художньо-естетичними властивостями (ляльки, птахи, олені, баранці та інша дрібна пластика);
- іграшки механічні, спонукальні, основною функцією яких є результат дії (лук зі стрілою, свичик, деркач, тарахкальце, дзига тощо).

Складнішим за попередню є поділ за матеріалом і відповідно технікою виготовлення (їх ще розрізняють і за регіональним принципом):

- іграшки з дерева (возики, коники, пташки, деркачі) на Яворівщині Львівської обл.;
- глиняні іграшки в традиційних осередках гончарного промислу (Косів, Опішне, Ічня, Васильків, Дибинці, Бубнівка, Адамівка);
- вироби, іграшки з соломи, рогози, лушпиння кукурудзи та інших природних матеріалів, виготовляють на Волині й загалом Поліссі;
- сирна іграшка – витвір майстринь в селах: Брустури, Річка, Снідавка, Шепіт, Шешори на Косівщині.

Існує поділ іграшок за образно-ігровими та типажно-функціональними ознаками:

- антропоморфні ляльки з різних матеріалів (глини, соломи, тканини, дерева);
- зооморфні (свійські і дикі тварини, птахи);
- іграшкові меблі, посуд, знаряддя праці, засоби пересування (підводи, машини).

Проте, будь-який з наведених принципів та ознак класифікації не може вичерпно охарактеризувати іграшку. Найбільш прийнятним буде вибір одного базового принципу, а вразі необхідності доповнити іншими характеристиками [24, с. 6].

Традиційним регіоном *мальованих іграшок з дерева* є Яворівщина Львівської області. Ще у кінці XIX ст. прогресивна громадськість цього краю добре розуміла роль і значення іграшок у розвитку юної душі. Забавкарську школу відкрили у м. Яворові 1896 року. У Малому Передмісті одна родина за рік могла виготовляти майже 3600 іграшок різного асортименту: коники на підставці з коліщатами, возики, брочки з кінцями, пташки, які пурхають крильцями, дитячі меблі, особливо колісочки, тарахкальця, музичні інструменти (сопілки, скрипки) та інше. Свої вироби майстри цюсуботи везли возами на ярмарки. Сформувався два основні типи яворівської іграшки: столярна (тесана) і токарна. Яскравим і талановитим представником столярного типу виготовлення іграшок були Василь Прийма і його дочка Юлія. Майстри виготовляли їх за мізерну плату, аби лише діти до них усміхалися. Вистругані вручну на станку «кобилці» на перший погляд для нефахівця здаються примітивними. Насправді ж їх форми пройшли апробацію часом і свідчать про професійність, спостережливість народних майстрів. Їх витвори збуджують дитячу увагу і фантазію, «приворожують» погляд. Декоративна пластика в дереві підсилена традиційною гамою яскравих кольорів (жовте, вишневе, зелене, коричневе, біле) і мотивами («колка», «гіллячки», «цяточки»), що надає яворівським іграшкам сонячного веселкового настрою і залюбки сприймається дітьми. На жаль, з відходом майстрів старшого покоління, виробництво яворівської іграшки занепало.

Інший вид: анімалістична *керамічна іграшка* – стилізовані фігурки тварин і птахів з народних казок та пісень з пишним барвистим розписом: коники, баранці, козлики, півники, зозулі, риби в різних варіантах. Ці різноманітні свичики, пікавки розвивають дихання, слухові, сенсорні (рухові), дотикові здібності у дітей. Їх форма і конструкція наділені естетичними якостями, вони якнайкраще виконують ігрову функцію. Такі іграшки виготовляли для дітей майстри-гончарі в традиційних центрах і осередках народних художніх промислів: Опішні, Бубнівці, Адамівці, Косові та інших місцях Найяскравішим представниками с. Опішня на Полтавщині стали: І. А. Білик, А. С. Білик-Пошивайло, Т. М. Демченко, М. О. Діденко, В. О. Омеляненко, М. Г. Пошивайло, О. Ф. Селюченко, А. А. Чуйко та інші.

Особливо важливим є вивчення у школі народної керамічної іграшки гуцульських і покутських майстрів. У м. Косові в різні часи відзначилися: Василь Аронець, Оксана Бейсюк, Михайло Волощук, Василь Гривінський, Валентина Джуранюк, Євгенія Зарицька, Микола Кікоть, Михайло Трушик, відомими стали родини Ілюків, Швеців, Рйонків. З іграшки починав життєвий і творчий шлях гончар з діда-прадіда, український скульптор Григор Крук родом з Братишева на Тлумаччині, який прожив більшу частину життя в Німеччині.

Специфічним матеріалом для інкрустації, плетіння і виготовлення об'ємних іграшок: фігур людей, тварин – є житня, пшенична, вівсяна *солома*. Заготовлена в період дозрівання, вона добре піддається формуванню. Професійні художники, вчителі Марія Кравчук, Ніна Денисюк, Оксана Денисюк з Волині досконало вивчили народні традиції свого краю. Вони майстри різних видів робіт з соломи. Особливо їм вдаються жіночі фігури (ляльки-берегині), віночки,

олені, коні, різдвяні дідухи, павуки – витвори, які мають символічне, обрядове значення, а також різні плетені й прошиті ужиткові речі: капелюхи (брилі), обручі, цукерниці, дзвіночки, квіти. Солом'яна іграшка на Поліссі подібна на білоруські, литовські, польські вироби. Ляльки з соломи символічно дарували нареченим на весіллі, як знак родючості землі та символ народження дітей. Ляльки-обереги робили умовними, з видовженими руками, безликими, тому вони вважалися недоступними для злих духів, а значить якнайкраще відповідали своєму призначенню – і були безпечними для дітей та дорослих. Їх залюбки використовували у різних іграх, забавах, обрядах.

Традиційною іграшкою в народі була лялька «мотанка» з льону і ниток, яку виготовляють понад шість тисяч років. Лялька із узагальненим синтезованим образом, обличчям змушує думати, тож впливає на формування розуму, розвиває почуття дитини. Вона є предметом гри, об'єктом зображення і творчості, окрасою та пам'яткою, виконує виховну, розвиваючу, естетичну функції, є екологічно чистою (пластмаса, синтетика і поролон – шкідливі для здоров'я дітей). Але, найважливіше, вона зроблена маминими руками, тому для дитини є найдорожчим подарунком. Тепло рук найкраще передають прості натуральні природні матеріали: дерево, тканина, солома, які є доступними і безпечними для дитини. Часто це відходи основного виробництва: обрізки дерева, шоломиння і качани кукурудзи, роagoza, папір тощо.

Своєрідний образ і смакові якості мають іграшки із сиру, які виготовляють вівчарі, їхні жінки і діти на Гуцульщині (села Річка і Брустури). Особливо оригінальними є іграшки з сиру Марії Матійчук, а нині її учениці Марії Петрів (с. Брустури) на Гуцульщині, які відображають птахів, коників, баранчиків. Їх майстриня презентує на різних святах ремесел, фестивалів, празниках. Коли коник або інша фігурка виходили напрочуд вдалим, діти перед тим як його з'їсти, бавилися, а то й зберігали засушеними роками. Якщо сир свіжий, м'який, він легко піддається формуванню. Майстрині скульптурним способом із одного шматка сиру з окропу, поки він не застив, витягуючи деталі (ноги, голову, гриву, хвіст та ін.), створюють казкові образи тварин (баранчиків, оленів, зайців, півників тощо). Такі іграшки наділені простою лаконічною формою і, водночас мають характерні риси, які відрізняють одну тваринку від іншої. Для дитини вони мають пізнавальне значення, оскільки служать посередником між нею і реальним світом, але передовсім виконують розважальну функцію. Для дитини не так важливо скільки у коника ніг, як його образ та динаміка, рух.

На перший погляд ці вироби є не складним видом дрібної пластики, але виготовлення їх має свої особливості. Вони далеко не під силу пересічному, позбавленому почуття гумору, міри і гармонії бажаному прилучитися до творчості. Фігурки коня з вершником, оленя, баранчика чи птаха створюють з уяви. На початку імпровізовано ліплять узагальнену фігуру, тварину, а вже далі її «одягають», «наряджають» різними аксесуарами (упряж, бербениці, бочки тощо), прикрасами, які разом з вершником утворюють одну композицію. По-іншому, з одного шматочка сиру створюють курку, зображення якої теж має умовний, спрощено-синтезований характер.

Послідовність виконання виробів із сиру наступна: на початку набирають сирну масу для тулуба, шиї, голівки, витягують ноги чи роги, потім укріплюють, ліплять дрібніші деталі залежно від задуму. Для надання виробу більшої декоративності й урочистості майстри оздоблюють їх дрібними «цяточками», «сонечком», хвилястою лінією, використовують харчові барвники зеленого і малинового кольорів. Таке виконання дрібної анімалістичної пластики вимагає тонкого відчуття пластичних можливостей матеріалу і навиків образотворення.

Особливої технології виготовлення потребує сир «будз», який готують з коров'ячого або овечого молока. Майстри цієї справи добре знають тонкощі технології виготовлення істивних іграшок із сиру. Тому їх витвори можуть зберігатися роками і бути придатними для споживання. Однак, нас більше цікавить мистецький аспект, важливість збереження цього виду художньої творчості, його вплив на виховання дітей молодшого віку. Ці вироби вже давно завоювали популярність на святах та весільних забавах і часто супроводжуються піснями і дотепними приповідками:

Прийшов вівчар з полонини, в широкім ремени,
приніс мені подарунки, баранчики в жмени.
А я цисі баранчики, малюю, малюю,
а я цисі баранчики, дітям подарую.

У часи інформаційних технологій та переважаючих технічних засобів навчання, роль і значення ручної творчої праці для виховання і розвитку молодшої людини набуває особливо важливого значення. Найперше дитина пізнає світ через іграшку, тому важливо щоб вона відповідала не тільки віковим, фізіологічним особливостям розвитку, але й за змістом і формою була духовно споріднена з нею. Цим критеріям найкраще відповідає народна іграшка, яка є важливим засобом національного, патріотичного, естетичного, трудового виховання. У ранньому шкільному віці, коли діти найбільш чутливі до зовнішніх подразників навколишнього середовища й піддатливі до виховання, вивчення народного декоративно-прикладного мистецтва є особливо необхідним. Його мова – це мова символів, пластики, кольору, фактури тощо. Традиційно народні вироби, виконуючи певні функції, генетично пов'язані з духовною сферою українців, тому успіх навчання і виховання дітей, значною мірою залежить від використання народного мистецтва, зокрема іграшки. Діяльність дитини молодшого віку, як відомо, має рефлексивно-ігровий характер і дитинство загалом є періодом певного культуротворення в якому роль народної іграшки особливо значуща.

Творчість дітей і народних майстрів має багато спільних рис. І хоча діти не володіють професійними навиками, проте їх зближують такі властивості як невимушеність, безпосередність, простота, живучість, багата уява, відчуття радості, святковості, наївності і виражена умовність [30, с. 19]. У багатьох народних майстрів пам'ять у пальцях,

а в дітей природна здатність дивуватися, відкривати і сприймати світ загострено. Творчість дітей і народних майстрів здебільшого є проявом емоційної сфери. Почуття і переживання впливають на процес творчості, надають роботам умовно-завершеного вигляду. Характер творчості дітей обумовлений їх психологічними та віковими особливостями. У поведінці переважає невимушена безпосередність, не стійка увага притягує все яскраве і незвичне. Суттєву роль у процесі сприймання дитини відіграє увага і спостережливість. Оточуючий світ діти передають без деталей, фокусуючи увагу на головному. У своєму сприйнятті вони скоріше символісти ніж натуралісти. Народні майстри теж часто відмовляються від деталей і показують у своїх витворах найбільш типове і характерне. Діти творять від радості, у них є природне відчуття бачити те, на що дорослі мало звертають уваги. Фантазія та увага беруть верх над розумом і досвідом, неживі предмети стають живими, одухотвореними.

В сучасних державних і приватних музеях зібрані колекції найрізноманітніших іграшок різних часів та видів. Найбільша колекція української народної іграшки є у Державному музеї іграшки Міністерства освіти і науки України. Там знаходяться близько 10 тисяч промислових зразків іграшок вітчизняного виробництва і фонди щоразу доповнюються творами професійних художників, скульпторів, народних майстрів; музичними інструментами, ялинковими прикрасами, спортивними іграми, театральними масками та ляльками. Унікальним є меморіальний музей-садиба всесвітньо відомої гончарки Олександри Селюченко в Опішному на Полтавщині, де зібрані цілі колекції традиційних іграшок з глини.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Мусимо констатувати, що процеси урбанізації, використання новітніх технологій, значною мірою негативно вплинули на традиційну художньо-матеріальну культуру, зокрема автентичне мистецтво. У багатьох регіонах відійшли в минуле різьблені дерев'яні, вишиті й ткані натуральні вироби, орнаментовані яйця (писанки), витинанки, вироби з глини, народні іграшки, а сама архітектура набула нових сучасних форм. Людина все більше втручається і не завжди обґрунтовано у навколишнє природне середовище. Натомість широкого використання набули привозні, здебільшого синтетичні, з чужим декором вироби. Сучасна промислова іграшка (штампована з пластмаси) – як «знежирене молоко», бездуховна, бездушна, містична, а комп'ютерні ігри часто пропагують зло і насилля. Для розвитку емоційного, духовного світу дитини найкраща традиційна народна іграшка з дерева, глини, соломи, паперу, лялька-мотанка з тканини тощо. Повернення до традицій українського народного іграшкарства у різних його формах та видах не тільки сприяє розвитку дитини, але й що головніше: в умовах сучасної глобалізації запобігає втраті нею національної самобутності. Саме рідна мова, традиційна іграшка, поряд з кращими зразками фольклору, мають формувати перші уявлення та почуття дитини. Через розмаїття формально-образних варіантів і декоративно-колеристичних рішень вона впливає на свідомість дитини, зберігає пам'ять про далеке минуле. На відміну від сучасної штампованої, українська народна іграшка виховує людину творця і патріота.

1. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво / Є. А. Антонович, Р. В. Захарчук-Чугай, М. Є. Станкевич. – Львів : Світ, 1992. – 273 с.
2. Герус Л. Українська народна іграшка : історія розвитку та сучасні проблеми / Л. Герус // Записки наукового товариства імені Т. Шевченка. Т. ССXXX. Праці секції етнографії та фольклористики. – Львів, 1995. – С. 176-189.
3. Герус Л. Українська народна іграшка / Л. Герус. – Львів : Афіша, 2004. – 262 с.
4. Гургула І. Народне мистецтво західних областей України / І. Гургула. – К. : Мистецтво, 1966. – С. 53-54.
5. Гнатюк М. В. До історії розвитку школи яворівського деревообробництва / М. Гнатюк // Писанка. – Верховина, 1997. – № 1. – С. 28-31.
6. Гнатюк М. В. Яворівській школі – 60 років / М. Гнатюк // Народне мистецтво. – К., 2007. – №1-2. – С. 69.
7. Гнатюк М. В. Яворівська іграшка і скриня : історія розвитку та художні особливості / М. Гнатюк // Вісник Прикарпатського університету. Випуск XXVIII-XXIX. Педагогіка. – Івано-Франківськ, 2009. – С. 21-27.
8. Гнатюк М. В. Красною гір натхненні : Народне мистецтво Гуцульщини і Покуття (кінець XIX – початок XXI ст.). Майстри, школи, музеї / М. Гнатюк, М. Грепиняк. – Івано-Франківськ : ПНУ ім. В. Стефаника, 2010. – 322 с.
9. Гнатюк М. В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво : навч.-метод. посіб. Ч. I / М. В. Гнатюк. – Івано-Франківськ : Ярина, 2016. – 196 с.
10. Гринюк М. Іграшки з сиру Марії Матійчук / М. Гринюк. – Чернівці : Колір-Друк. – 50 с.
11. Гургула І. Народне мистецтво західних областей України / І. Гургула. – К. : Мистецтво, 1966. – 75 с.
12. Декоративно-ужиткове мистецтво. Словник у двох томах / за заг. ред. акад. Я. П. Запаска. – Львів : Афіша, 2000. – Т.1 – С. 258-259.
13. Жеплинський Б. Традиції «Просвіти» в Наконечному / Б. Жеплинський // Яворівщина, 1991. – 21 трав.
14. Задорожний В. І. Народна іграшка як засіб естетичного виховання / В. Задорожний // Естетичне виховання учнів засобами образотворчого мистецтва. Вип. 2. – К. : Рад. школа, 1970. – С. 41-45.
15. Лисенко Н. В. Етнопедагогіка дитинства / Н. Лисенко. Навч.-метод. посіб. – К. : Слово, 2011. – С. 577-578.
16. Мала енциклопедія українського народознавства / за ред. чл.-кор. НАН України, д-ра іст. наук, проф. С. Павлюка. – Л. : Ін-т народознавства НАНУ, 2007. – С. 228-231.
17. Найден О. С. Українська народна іграшка. Історія. Семантика. Образна своєрідність. Функціональні особливості / О. Найден. – К. : АртЕк, 1999. – 256 с.
18. Найден О. С. Українська народна лялька / О. Найден. – К. : Стилос, 2007. – 240 с.
19. Орел Л. Г. Дитяча народна іграшка на Україні / Л. Орел // Початкова школа. – 1991. – № 2. – С. 66-68.
20. Стебельський Б. Школа деревного промислу в Яворові і дещо з історії деревних промислів Яворівщини / Б. Стебельський // Яворівщина і Краковеччина. Регіон. іст.-мемуар. зб. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1984. – С. 470-516.
21. Соломченко О. Г. Народні таланти Прикарпаття / О. Г. Соломченко. – К. : Мистецтво, 1969. – 53 с., іл.
22. Стефак В. Від серця яворового / В. Стефак // Чарівне веретено. – Л. : Каменярь, 1990. – С.47-53.

23. Тимків Б. М. Виготовлення художніх виробів з дерева : підруч. : у 2-х ч. / Б. М. Тимків, К. М. Кавас. – Ч. 2. – Львів : Світ, 1996. – 144 с., іл.
24. Українська народна іграшка : каталог. – К. : Стило, 2006. – 48 с.
25. Чугай Р. В. Народне декоративне мистецтво Яворівщини / Р. В. Чугай. – К. : Наук. думка, 1979. – 144 с., іл.
26. Шевченко Є. Відроджуймо народне іграшкарство! / Є. Шевченко // Народне мистецтво, 2007. – №3-4. – С. 8-11.
27. Шухевич В. Гуцульщина / Репр. в-ня вид. 1899 / В. Шухевич. – Верховина, 1997. – 352 с.
28. Яновський М. Срібна пряжка. Розповіді про народних митців / М. Яновський / [Худ. М. М. Дем'ян]. – Карпати, 1980. – 216 с., іл.
29. Гоберман Д. Искусство гуцулов / Д. Гоберман. – М. : Сов. художник, 1980. – 52 с., ил.
30. Рондели Н. Д. Народное декоративно-прикладное искусство : кн. для учителя / Н. Д. Рондели. – М. : Просвещение, 1984. – 144 с., ил.

Reference

1. Antonovych Ye. A. Dekoratyvno-prykladne mystetstvo / Ye. A. Antonovych, R. V. Zakharchuk-Chuhai, M. Ye. Stankevych. – Lviv : Svit, 1992. – 273 s.
2. Herus L. Ukrainska narodna ihrashka : istoriia rozvytku ta suchasni problemy / L. Herus // Zapysky naukovohto tovarystva imeni T. Shevchenka. T. SSKhKhKh. Pratsi sektsii etnohrafii ta folklorystyky. – Lviv, 1995. – S. 176-189.
3. Herus L. Ukrainska narodna ihrashka / L. Herus. – Lviv : Afisha, 2004. – 262 s.
4. Hurhula I. Narodne mystetstvo zakhidnykh oblasteri Ukrainy / I. Hurhula. – K. : Mystetstvo, 1966. – S. 53-54.
5. Hnatiuk M. V. Do istorii rozvytku shkoly yavorivskoho derevoobrobnystva / M. Hnatiuk // Pysanka. – Verkhovyna, 1997. – № 1. – S. 28-31.
6. Hnatiuk M. V. Yavorivskii shkoli – 60 rokiv / M. Hnatiuk // Narodne mystetstvo. – K., 2007. – №1-2. – S. 69.
7. Hnatiuk M. V. Yavorivska ihrashka i skrynia : istoriia rozvytku ta khudozhni osoblyvosti / M. Hnatiuk // Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Vypusk KhKhVIII-KhKhIX. Pedahohika. – Ivano-Frankivsk, 2009. – S. 21-27.
8. Hnatiuk M. V. Krasoiu hir natkhnenni : Narodne mystetstvo Hutsulshchyny i Pokuttia (kinets KhKh – pochatok KhKhI st.). Maistry, shkoly, muzei / M. Hnatiuk, M. Hrepyniak. – Ivano-Frankivsk : PNU im. V. Stefanyka, 2010. – 322 s.
9. Hnatiuk M. V. Obrazotvorche i dekoratyvno-prykladne mystetstvo : navch.-metod. posib. Ch. I / M. V. Hnatiuk. – Ivano-Frankivsk : Yaryna, 2016. – 196 s.
10. Hryniuk M. Ihrashky z syru Marii Matiichuk / M. Hryniuk. – Chernivtsi : Kolir-Druk. – 50 s.
11. Hurhula I. Narodne mystetstvo zakhidnykh oblasteri Ukrainy / I. Hurhula. – K. : Mystetstvo, 1966. – 75 s.
12. Dekoratyvno-uzhytkove mystetstvo. Slovnyk u dvokh tomakh / za zah. red. akad. Ya. P. Zapaska. – Lviv : Afisha, 2000. – T.1 – S. 258-259.
13. Zheplynskyi B. Tradytzii «Prosvity» v Nakonechnomu / B. Zheplynskyi // Yavorivshchyna, 1991. – 21 trav.
14. Zadorozhnyi V. I. Narodna ihrashka yak zasib estetychnoho vykhovannia / V. Zadorozhnyi // Estetychne vykhovannia uchniv zasobamy obrazotvorchoho mystetstva. Vyp. 2. – K. : Rad. shkola, 1970. – S. 41-45.
15. Lysenko N. V. Etnopedahohika dytynstva / N. Lysenko. Navch.-metod. posib. – K. : Slovo, 2011. – S. 577-578.
16. Mala entsyklopediia ukrainskoho narodoznavstva / za red. chl.-kor. NAN Ukrainy, d-ra ist. nauk, prof. S. Pavliuka. – L. : In-t narodoznavstva NANU, 2007. – S. 228-231.
17. Naiden O. S. Ukrainska narodna ihrashka. Istoriia. Semantyka. Obrazna svoieridnist. Funktsionalni osoblyvosti / O. Naiden. – K. : ArtEk, 1999. – 256 s.
18. Naiden O. S. Ukrainska narodna lialka / O. Naiden. – K. : Stylos, 2007. – 240 s.
19. Orel L. H. Dytiacha narodna ihrashka na Ukraini / L. Orel // Pochatkova shkola. – 1991. – № 2. – S. 66-68.
20. Stebelskyi B. Shkola derevnoho promyslu v Yavorovi i deshcho z istorii derevnykh promysliv Yavorivshchyny / B. Stebelskyi // Yavorivshchyna i Krakovechchyna. Rehion. ist.-memuar. zb. – Niu-York; Paryzh; Sidnei; Toronto, 1984. – S. 470-516.
21. Solomchenko O. H. Narodni talanty Prykarpattia / O. H. Solomchenko. – K. : Mystetstvo, 1969. – 53 s., il.
22. Stefak V. Vid sertsia yavorovoho / V. Stefak // Charivne vereteno. – L. : Kameniar, 1990. – S.47-53.
23. Tymkiv B. M. Vyhotovlennia khudozhnikh vyrobiv z dereva : pidruch. : u 2-kh ch. / B. M. Tymkiv, K. M. Kavas. – Ch. 2. – Lviv : Svit, 1996. – 144 s., il.
24. Ukrainska narodna ihrashka : kataloh. – K. : Stylos, 2006. – 48 s.
25. Chuhai R. V. Narodne dekoratyvne mystetstvo Yavorivshchyny / R. V. Chuhai. – K. : Nauk. dumka, 1979. – 144 s., il.
26. Shevchenko Ye. Vidrodzhuimo narodne ihrashkarstvo! / Ye. Shevchenko // Narodne mystetstvo, 2007. – №3-4. – S. 8-11.
27. Shukhevych V. Hutsulshchyna / Repr. v-nia vyd. 1899 / V. Shukhevych. – Verkhovyna, 1997. – 352 s.
28. Yanovskyi M. Sribna priazhka. Rozpovidi pro narodnykh myttsiv / M. Yanovskyi / [Khud. M. M. Demian]. – Karpaty, 1980. – 216 s., il.
29. Hoberman D. Yskusstvo hutsulov / D. Hoberman. – M. : Sov. khudozhnyk, 1980. – 52 s., yl.
30. Rondely N. D. Narodnoe dekoratyvno-prykladnoe yskusstvo : kn. dlia uchytelia / N. D. Rondely. – M. : Prosveshchenye, 1984. – 144 s., yl.

Диво-птаха

Пташка

Солом'яна скульптура

Лялька

Кравчук М. с. Купичів (Волинь). Персональна виставка солом'яних іграшок. Івано-Франківськ, 2004

Пітиляк П. з кониками з сиру.
Річка, Гуцульщина, 1969

Матійчук М. з іграшкою з сиру.
Брустури, Гуцульщина, 1974

Матійчук М. Іграшки з сиру.
Брустури, Гуцульщина, 1998

Петрів М. Вершники з сиру. Брустури, Гуцульщина, 2006

Селюченко О. Панянки. Опішня, Полтавщина, (музей О. Селюченко), 2004

Гаврило і Явдоха Пошивайли. Вершник.
Опішня, Полтавщина, глина, 1986

Микола Пошивайло за роботою.
Опішня, Полтавщина, 2012

Олександра та Іван Порохівники.
Півень, коза, баран. Опішня, Полтавщина, глина, 1999

Гаврило і Явдоха Пошивайли
Панянки. Опішня,
Полтавщина, глина, 1986

Прийма В. Пташка. Яворів, Львівщина, дерево, розпис, 1980

Прийма В. Коник. Яворів, Львівщина, дерево, розпис, 1980

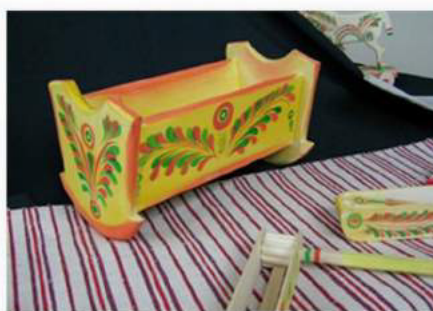
Кавас К. Підвода і тачка. Івано-Франкове, Львівщина, дерево, розпис, 1982

Логин В. Танцюристи. Яворів, Львівщина, дерево, розпис, 2002

Тлустий С. Коники. Івано-Франкове, дерево, розпис, 2004

Яреми В. Колиска і деркачі. Івано-Франкове, Львівщина, дерево, розпис, 1982